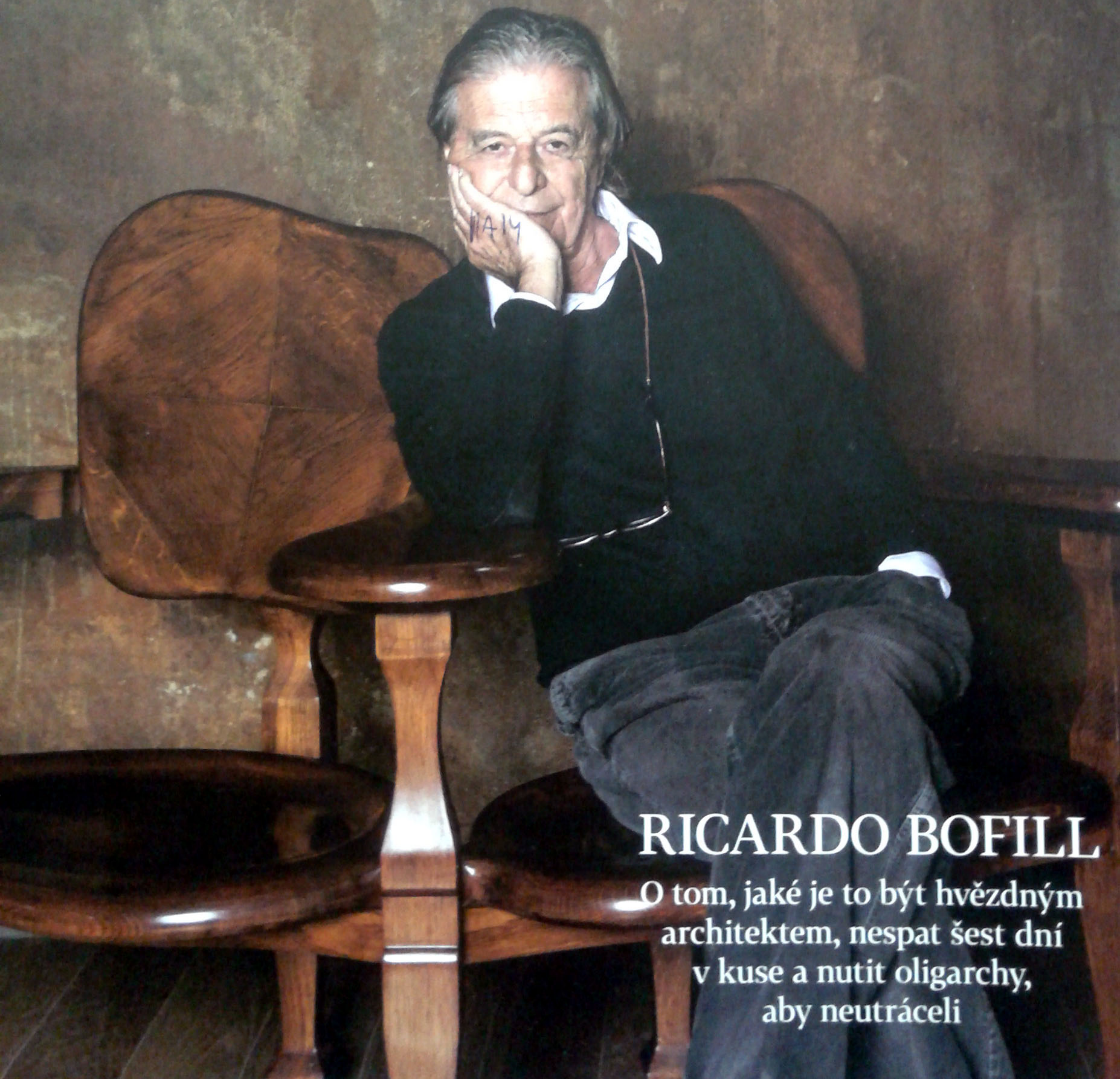

PŘÍLOHA HOSPODÁRSKÝCH NOVIN

proč **ne**?!

KVĚTEN/2013

RICARDO BOFILL

O tom, jaké je to být hvězdným architektem, nespát šest dní v kuse a nutit oligarchy, aby neutráceli

Je to jediný slavný světový architekt, který se pravidelně vrací do Prahy. Říká, že slavní architekti patří minulosti.

Ricardo Bofill

je prý jako jeho vlastní dům, bývalá cementárna kousek od Barcelony. Pak se tedy o něm dá říct, že je dechberoucí.

Ricardo Bofill je umělec. A génius. A workoholik. O tom nemůže být po prvních deseti vteřinách pochyb. Umělec doživotně načichlý cigaretovým dýmem, pořád napůl zasněný ve svých vizích a zároveň věčně vibrující těkavou, nedočkavou energií. Se zvláštní chůzí, která působí, jako by se nad podlahou vznášel nebo se chtěl dát každou chvíli do tance. Žije z hektolitřů kávy, dýmu cigaret a téměř beze spánku.

Jeho angličtina je buď zcela plynulá (to když před klientem potřebuje prosadit svou představu) nebo neexistuje – to když klient chce něco, s čím Bofill absolutně nesouhlasí. Pak přechází do dramatické katalánštiny, rozhazuje rukama, chytá se za srdce, chvílemi působí až smrtelně zraněně. Vedle něj sedí jeho pravá ruka, mladší syn Pablo, a klidným hlasem shrnuje otcovu dramatickou řeč do angličtiny.

Bofill patří k nejvýznamnějším světovým architektům současnosti. Je autorem velkých, dramatických staveb. Budov, které fungují jako správný katolický kostel; v první chvíli vás svou majestátností připraví o dech a odkážou do patřičných mezí. Tvoří městské čtvrti, letiště, divadla, pětihvězdičkové hotely a firemní centra. Čtvrti ve francouzském Montpellier a japonském Kobé, pařížské sídlo Cartier nebo barcelonskou centrálu firmy Desigual, pekingský hotel Shangri-La či ikonický barcelonský hotel W.

A je také jediným slavným architektem, který se – hlavně díky osobním vazbám – pravidelně se svou prací vrací do Prahy. Nyní pracuje na Knihovně Václava Havla a v Karlíně staví nový newsroom těchto novin. Je to architekt velkých vizí a malých detailů. Zeptejte se ho na podlahu na barcelonském letišti a odvypráví vám příběh každého jejího šroubku. Nadšeně. Zapáleně. Stejně vášnivě jako ve svých sedmdesáti třech letech pořád křížuje smrtelným tempem svět a hledá nové výzvy.

Ze všech Bofillových staveb je ale nejpůsobivější ta jeho srdci nejbližší: La Fabrica, jeho vlastní domov, jeho studio, jeho pohled na svět, stvořený kousek za Barcelonou z bývalé cementárny z počátku minulého století.

Už z dálky nad ostatními domy v městečku Sant Just Desvern, oblíbené adrese barcelonských fotbalistů a vysloužilých politiků, vyčnívá terakotově zbarvený bytový komplex Walden 7. Důmyslné lidské termiště s osmnácti věžemi, spoustou balkonů a chodeb, kde bydlí na tisíc

lid. Bofill tenhle komunitní dům – město v prostoru – vytvořil ve spolupráci s týmem umělců, sociologů a filozofů.

Za ním je schována „jeho cementárna“. Ze třiceti původních sil, kde se dříve uchovával cement, nechal stát jen osm. Vyčistil je, dodělal jim patra a okna. V nich pracuje studio Taller de Arquitectura, které má se dvěma dalšími partnery, asi šedesát spolupracovníků ze všech koutů světa a hlavně je tu už téměř čtyřicet let jeho domov.

Mezi betonovými válci bují šťavnatá příroda, odevšad visí zelené liány a květiny a line se tu vůně jasmínu. Vějíře palem vše zakrývají tak důkladně, že místo na první pohled působí jako malé a intimní. Betonový kolos v sobě ukrývá rozmanité roviny spojené úzkými bílými schody. Nejvýše je položen jeho letní obývací pokoj, zvaný kostka. Lze odtud vystoupit na terasu a střešní zahradu, na které je sauna. Prostor je plný knih a fotografií. Mladý Bofill na nich vypadá jako sexyverze Micka Jaggera. Zimní obývací pokoj je vyložený růžovým mramorem z Alicante a plný originálních židlí od Gaudiho.

Sedíme v Bofillově kanceláři, v otevřeném prostoru tvaru čtyřlístku, vzniklém propojením čtyř bývalých zásobníků. Stejně kanceláře obývané jeho dvěma společníky a zhruba šedesátkou architektů se nacházejí ve dvou dalších patrech, ale jen tady má prostor až sakrální dimenzi. Okna jsou sice malá, ale prudké katalánské slunce se i tak prodere dovnitř. Bofill tu sedí sám. Na obrovském čtvercovém stole v jedné části čtyřlístku leží dvě hromady papírových plachet. Na jedné se vrství papíry pokreslené podivnými ornamenty, na druhé prázdné. Co Ricardo Bofill říká, to kreslí. Každá jeho myšlenka má svůj kroužek, šipku, vykřičník.

Nevidím ve vaší kanceláři počítač.

Nikdy na počítači nepracuji. Kreslím na papír, píšu na něj metodu projektu. Moji lidé pak na počítači pracují. Myslím si, že projekt, který vznikne rovnou na počítači, nemůže být dobrý. Také nemám moc rád vizuály. Časopisy i obchodníci raději pracují s vizuály než s fotografiemi skutečného domu. Jenže vizuály ztvárňují jen očekávání, nikoliv skutečný stav. Začínám myšlenkou o budoucnosti toho domu, o té zemi. Dobrá architektura nesmí být módní, aby z módy nevyšla. V mládí jsem udělal ke každému projektu spoustu výkresů. Dnes, když přemýšlím o problému, rovnou vidím řešení, které

nakreslím. Ale to přišlo po spoustě let zkušeností. Talent je na profesi jen dvacet procent. Zbytek je práce.

Jste známý jako perfekcionista, který na stavbách hlídá každý detail. Jste spokojený s českými řemeslníky?

Jsou relativně dobří. Není to nejlepší země, nejsou perfekcionista jako třeba v Japonsku nebo v Chicagu. V Číně se zase staví neobvykle rychle. Všechno vychází z tradice. Některé země jako třeba Francie vědí lépe, jak dobře jíst, vařit, odpočívat, jinde vaří hůř, třeba v Německu. I v Maroku dobře vaří, zatímco ve vedlejším Alžírsku ne. A stejně tak to je v architektuře a při rekonstrukcích.

Historické centrum Prahy je tak malé, že se lehce může změnit v Disneyland

Jako jeden z mála velkých architektů se dlouhodobě zabýváte městským veřejným prostorem. Jak je na tom Praha?

Praha má pěknou, sevřenou středověkou strukturu centra města a výborný vztah k řece. Vltava sice není tak velká, ale oba břehy jsou velmi dobře využity. Město má pěknou velikost, je tiché a lidé v něm umí žít městským životem. Přesto si myslím, že by se vedení Prahy mělo na vztah s řekou ještě více zaměřit.

Ale historické centrum Prahy je tak malé, že se lehce může změnit v Disneyland. Proto se musí opatrně se vším, s městským mobiliárem i uličními lampami. Město musí odolat pokušení vybírat si módní a trendové věci. Když přijedete do Barcelony nebo kteréhokoli jiného města, kam jdete nejdřív? Chodíte po ulicích, po náměstích, pak do muzea. Jednotlivé domy by bez ulic neměly smysl.

Kultivovat a promýšlet veřejná prostranství je hrozně důležité, vždyť tam veškerá komunikace mezi lidmi vzniká. Na tom musí pracovat kvalitní designéři, zaměstnaní městem, nikoliv soukromí investoři. Ti se starají o svoje projekty, které si vyšperkují. Veřejný prostor v Praze není tak hrozný jako v Paříži, ale je horší než v Barceloně. Problém Prahy je v tom, že centrum města je mnohem lepší a hezčí než periferie.

Jak to myslíte?

Předměstí by přece měla vypadat téměř lépe než historické centrum. Je to příležitost pro progresivní architekty. Praha 10 by měla být stejně zajímavá jako Praha 1, ale není. Je to selháním městského plánování a péče o veřejný prostor. Pražská předměstí neobsahují žádnou myšlenku. Proto se lidem nelíbí. Praha bez centra by vlastně neexistovala, neměla by žádnou identitu.

Proč podle vás v Česku nestaví víc zahraničních architektů?

Ano, to je důležité. Před třiceti lety jsme začali modernizovat Barcelonu. Původní myšlenka byla, že budeme stavět katalánskou Barcelonu. Ale zavolali jsme nejlepší zahraniční architekty, aby se na město podíleli. Nakonec se jich tu vystřídalo šedesát. Ti místní zpočátku vůbec nebyli nadšení, naštvála je už ta samotná představa. Ale pak na sobě začali pracovat, museli se zkrátka srovnávat s nejlepšími architekty světa. Podobná věc se stala v Paříži. Čínští architekti měli po konci kulturní revoluce dokonce zákaz, v 80. letech mohli v Číně stavět jen zahraniční architekti.

Pomohlo to?

Před lety jsem byl v porotě na stavbu pekingské státní opery. Celý rok jsme vedli složitou diskusi, kdo by měl Peking modernizovat. Já byl zpočátku pro to, aby město modernizovali Číňané, ale pak jsem si uvědomil, že se to musí stát prostřednictvím západních architektů. Některé kultury, evropská nebo islámská, se dokážou modernizovat skrze vlastní lidi. Ale

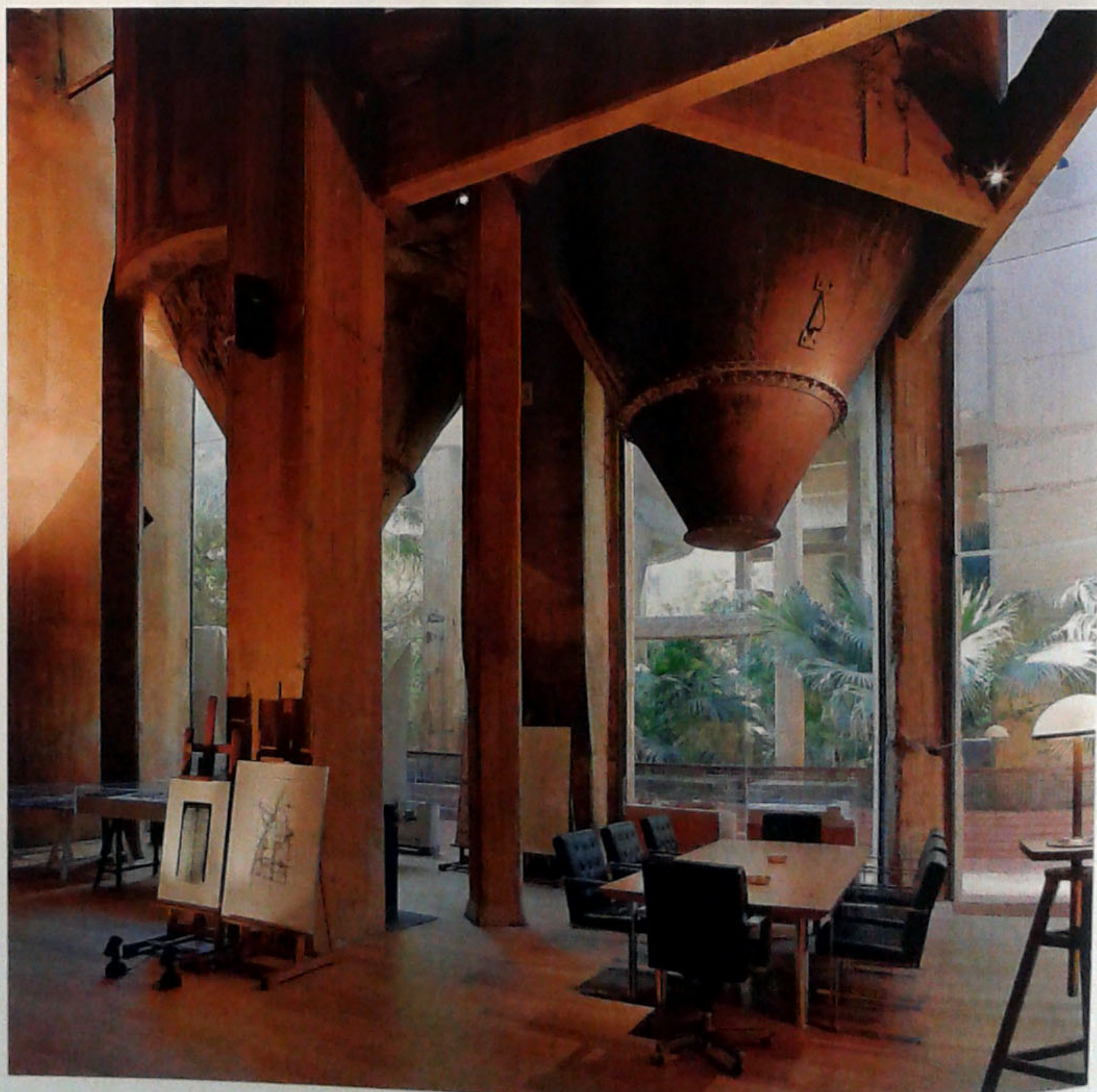
třeba čínská kultura, stará čtyři tisíce let, se bez zahraničních vlivů neobejde. Jejich architektura byla velice folkloristická, bez tradice městské zástavby. A tak lidé z pekingského magistrátu povolali mezinárodní architekty. Čínští architekti se bleskurychle naučili myslet jinak i používat nové technologie. A dnes staví oni v zahraničí. Mimochodem, právě dnes jsme vyhráli soutěž na návrh interiéru části pekingského letiště.

To blahopřeji.

Pro nás to je jen malý projekt, není důležitý. Chci tím jen říci, že i dnes při modernizaci letiště z Pekingu zvou do soutěží zahraniční autory. Přitom přemýšlení čínských architektů bude dnes asi globálnější než smýšlení architektů v Praze. Praha je v Evropě a Evropa spí. Vývoj se děje v Číně, Indii, Brazílii. Když jsem se vrátil z Moskvy nebo z Mumbaje, kde je vývoj až hrůzně překotný, měl jsem vždycky dojem, že jsou tu všichni na dovolené. Jako by tady už všechno bylo postavené a nikomu se nechce nic víc dělat.

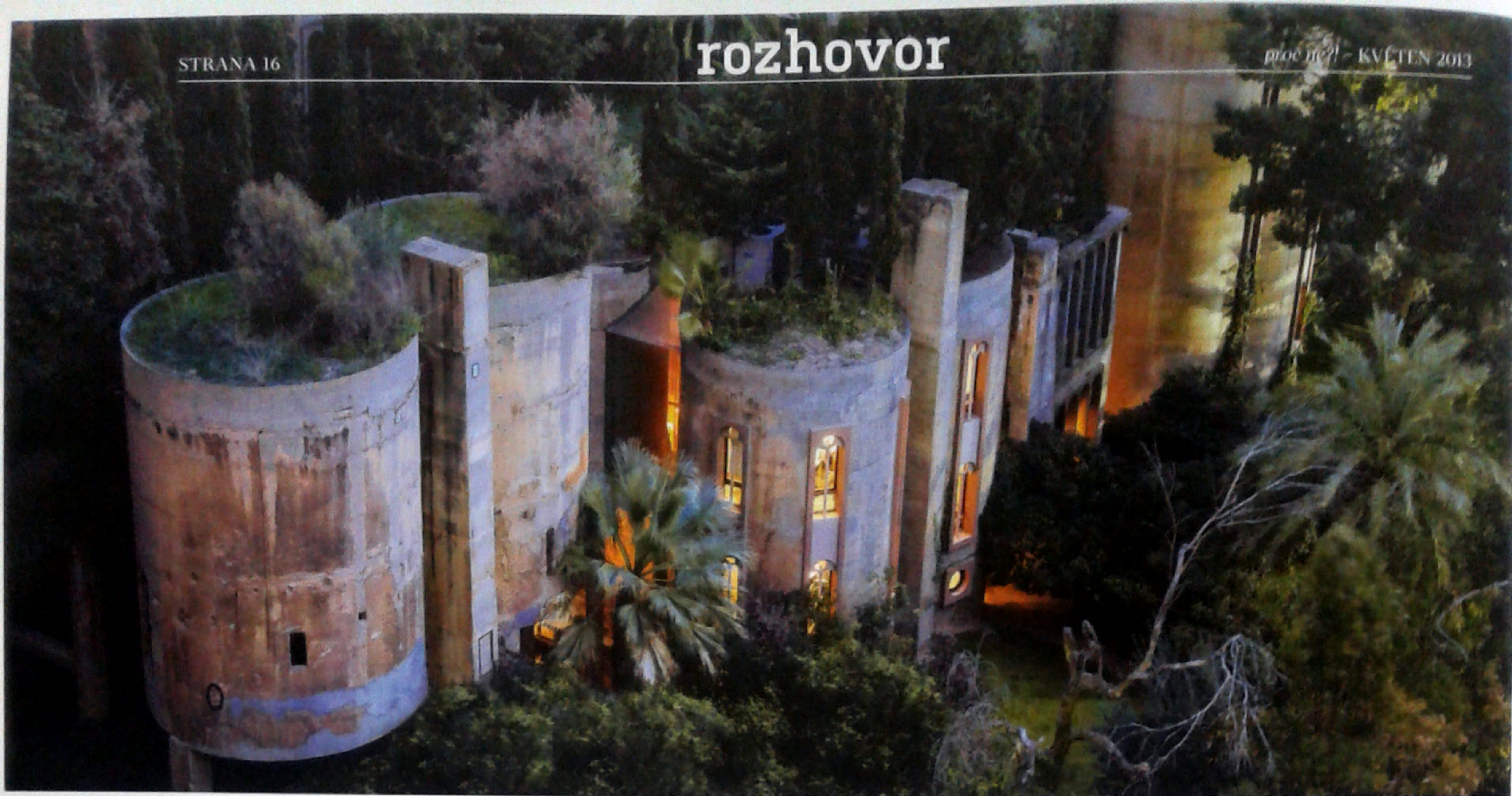

V levé části bývalé cementárny je ateliér, v pravé má Ricardo Bofill svůj apartmán, který nazývá katedrála

Těžký industriál zjemňují teplé barvy a světlo, které do prostoru pouštějí vysoká okna

Průmyslový zámek: do věží bývalých sil cementárny nechal Bofill vyvrtat historizující okenní ornamenty, střechu a okolí industriálního areálu nechal osázet zelení

Španělsko ani Barcelona si asi teď nemohou dovolit žádné velkorysé stavby.

Barcelona není hlavní město, a to bude vždy cítit. Od 70. let se město tři dekády rozvíjelo velice rychle. Dost složité bylo obrátit Barcelonu k moři, spousta předchozích staletí k němu byla otočená zády. Dnes je přístav rozdělený na dvě části, logistickou a civilní. Na sedm kilometrů dlouhou pláž přijde v létě milion lidí. Jsme hezky obklopeni kopci. Média tu hodně o urbanismu a architektuře mluvila, zabývaly se tím i politické kampaně. Mezi lety 1995 a 2007 do Španělska mířily zahraniční peníze, stavěly se tu dálnice rychleji než v ostatních evropských zemích dohromady, nové školy, nemocnice, byla tu neskutečná budovatelská euforie. A pak přišla krize, a jsme kde jsme. A tak to bude dalších deset let.

Postihla krize nějak váš ateliér?

Ne, protože my máme mezinárodní rozměr. Jen pět procent naší práce míří do Španělska.

Podle čeho se rozhodujete, co za zakázky přijmete a co ne?

Situace se změnila. Dříve jsme stavěli domy v rozvinutých zemích, dnes hodně pracujeme v zemích rozvojových. Ale těm

chybí plánování, vize, zatím tam uvažují krátkodobě. Také se mění klienti. Dříve jsme pracovali hlavně s profesionály, dnes jsou našimi klienty i nouveaux riches, zbohatlíci, kteří jen vydělali obrovskou spousta peněz jako třeba v Rusku. Oligarchové nevědí zpravidla o rozvoji města vůbec nic. Cestují soukromými letouny, něco se jim líbí v Dubaji, Chicagu nebo New Yorku, a to chtějí postavit. Nerozumí nadčasovosti architektury, chtějí něco módního, chtějí se s domy předvádět.

Zatímco dříve jsme klienty přesvědčovali, aby investovali více peněz, dnes děláme opačnou věc. Říkáme jim, zpomalte, víme, že máte hodně peněz. Nežijí v realitě, takže je třeba krotit jejich očekávání. Problém je, že nechtějí o stavbě diskutovat. Přitom nerozeznají dobré od špatného.

Berete zakázky kdekoli na světě?

Ne. V některých zemích nechci stavět, například v Austrálii. Zdá se mi, že tam chybí kultura, není tam architektonická a pevná kulturní tradice. A je to taky hodně daleko. Tam už se mi nechce létat. Ani do Argentiny nebo do Jižní Afriky. Ještě doletím do Číny, Indie, Ruska, Afriky, Evropy, Severní Ameriky. Ale nejvíc mě stejně baví řešit problémy měst. Městský

design jde našemu ateliéru dobře. A vedle toho si děláme své věci, budovy, dopravní řešení. Také navrhujeme miliony čtverečních metrů sociálního bydlení. Lidé všude ve světě mají velkou potřebu sociálního bydlení, a řada měst neví, jak je stavět.

Měla jsem dojem, že máte vášeň hlavně pro rekonstrukce bývalých továren.

Tahle budova to dokazuje. Můj dům se mi líbí nejvíc ze všech. Rekonstruoval jsem tuhle cementárnu před čtyřiceti lety a od té doby tu žiju a pracuju. Bývala to soustava sil s cementem. Museli jsme je vyprázdnit, vše vyčistit, vybourat okna. Během deseti let jsem dům měnil, jak se měnil můj architektonický jazyk. Můžete tuhle stavbu vidět jako brutalistní, surrealistickou, jako romantickou i minimalistickou.

Co říkala vaše žena, když jste se jí zeptal, zda chce bydlet v cementárně?

Neptal jsem se. Předtím jsem žil se svou první manželkou v centru města. Pak jsem se sem přestěhoval, poznal svoji současnou ženu a řekl jí, jestli chceš, nastěhuj se ke mně, jestli ne, tak ne. Máme tu spousta místa, mírumilovnou atmosféru, možnost se soustředit. V Barceloně je čtvrt zvaná Gracia, dříve to byla čtvrt anarchistů, poz-

Oceanárium ve Valencii

Karlín Hall: jeden z Bofillových projektů realizovaných v Česku

RICARDO BOFILL (73)

Architekt a urbanista se narodil v Barceloně, kterou kvůli Francově režimu střídavě opouštěl a vracel se do ní. Vystudoval architekturu v Ženevě a Barceloně. V roce 1963 založil ateliér Taller de Arquitectura, kam přizval kromě architektů také filosofy, sociology a filmaře. V 70. letech se podílel na řešení urbánního plánování v Alžírsku a Francii. Ve Francii pokračoval slavnou výstavbou objektů Les Arcades du Lac a Le Viaduc ve Versailles, Le Palais d'Abraxas a Le Théâtre a L'Arc v Marne-la-Vallée. Les Echelles du Baroque ve 14. okrsku Paříže a celé městské čtvrti zvané Antigone v Montpellieru. V roce 2000 se přesunul zpět do Barcelony. Seznam jeho prací je výjimečně obsáhlý a zahrnuje světové ikonické budovy, letiště, sportovní areály a kulturní centra. Pro firmy stavěl jejich sídla: pro Shiseido v Tokiu, Swift v belgickém La Hulpe, United Airlines v Chicagu či pro Desigual v Barceloně. Mezi jeho nejznámější hotely patří Shangri-la v Pekingu, Ascott Arc de Triomphe v Paříži nebo W Hotel v Barceloně.

V České republice v roce 2000 rekonstruoval Ricardo Bofill průmyslovou halu v kanceláře zvané Corso a letos dokončil přestavbu Karlínské haly v multimediální dům vydavatelství Economia. Ze dvou manželství má dva syny. Mladší pracuje jako finančník, starší jako architekt. Bofillova současná manželka je designérkou interiérů.

ději tam bydleli malí podnikatelé. Směrem do ulice měli obchody, vzadu měli dílny a v patru nad tím bydleli. Taková struktura se mi moc líbí. Nechci od práce odcházet daleko. Nemyslím na projekt jen od devíti do pěti, nosím ho v hlavě pořád, tak jsem rád, že zůstávám na stejném místě. Navíc tohle místo přesně koresponduje s tím, kým jsem.

Ve svém domě máte obří prostor, kterému říkáte katedrála. Postavil jste nějakou religiální stavbu?

Postavili jsme synagogu i mešitu, ale jsem ateista, ostatně jako více než polovina Katalánců. Vyhrál jsem soutěž a rozpracoval státní mešitu pro Saddáma Husajna, od které jsem pak odstoupil. Na duchovních stavbách mám rád prostor. Ale ať už jde o cokoli, neomezují se konvenčním vnímáním a očekáváním lidí, jak má vypadat kostel, jak škola, jak sociální bydlení.

Jak byste popsal svůj vlastní architektonický styl?

Mám rád prostor. Nechci se nikdy opakovat, radši se vyvíjím a měním. Na začátku jsme v ateliéru chtěli pořád jen vynalézat. Pak jsem začal studovat důležité současné architekty. Poté jsem stavěl cosi, co kritikové odsuzovali jako kritický regionalismus. Pak jsme asi čtyři roky stavěli postmoderně, s tím jsme měli velký úspěch v USA. Ale my se vyvíjeli dál a vstoupili do éry moderního klasicismu. Dnes si formulujeme nový vlastní styl.

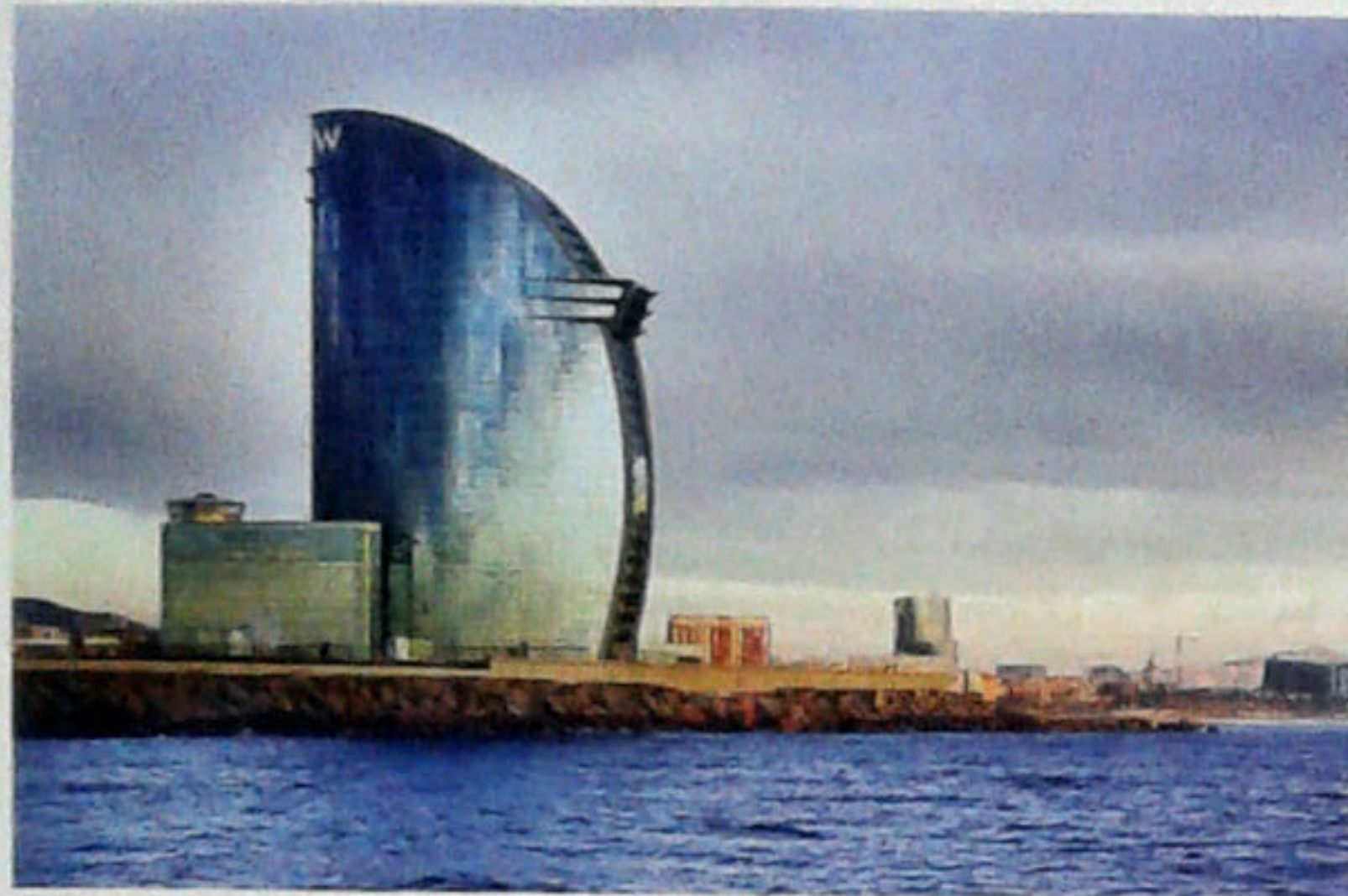
Když vám bylo třicet, točil jste filmy. Kdy u vás definitivně vyhrála architektura?

Stavět domy jsem chtěl od svých šestnácti let. Ale silně mě zajímaly i jiné věci. Hlavně politika. Diskutovalo se tu o demokracii, účastnil jsem se prvního univerzitního hnutí a dostal zákaz ve Španělsku studovat a pracovat. Zajímala mě také psychiatrie a sociální věci, moje matka byla Židovka, můj otec Katalánc. Bavil mě film, několik jsem jich natočil, ale řekl jsem si, že k filmu se mohu vrátit kdykoliv. Tak jsem se začal věnovat architektuře. Odešel jsem studovat nejdříve do Ženevy a pak do Paříže. Po návratu jsem začal pracovat v ateliéru svého otce.

Proč jste nezůstal v Paříži?

Na škole v Paříži jsem měl problém s učiteli, tehdy byl oblíbený Le Corbusier, jehož práce nesnáším. Ale do Francie

Monumentální hotel W, architektonická plachetnice v centru Barcelony

Bofillův tým navrhl i nový terminál barcelonského letiště El Prat

Bytový komplex Walden 7, důmyslné lidské termitiště pro tisíc obyvatel

jsem zase odešel. Chtěl jsem totiž v Barceloně vybudovat nový druh sociálního bydlení, stavět budovy, jako je třeba Walden, konstrukci, která drží na pilířích a je plná takzvaných modulů, tedy prostorů, které můžete libovolně spojovat. Během Frankova režimu však něco takového bylo zakázáno. Tak jsem odešel do Francie a Alžírsko. Postupně jsem pracoval pro všechny země od severu k jihu, od Švédska po Afriku. Otevřel jsem si v Paříži atelier. Pak jsem začal pracovat horizontálně od USA a Kanady po Čínu a Japonsko. Měl jsem ateliéry také v Chicagu a v Tokiu se spoustou pracovníků. Ale bylo to na mě příliš veliké. Kvalita práce šla dolů. Rozhodl jsem se místo managementu ateliérů raději více věnovat architektuře. Tak jsem vše zase přesunul do Barcelony.

V kuchyňce vašeho atelieru jsem potkala Indku, Kanadana a Itala.

Máme záměrně mezinárodní tým. Když pracujete například pro Peking, musíte proniknout do kontextu, systému, finančních problémů, které tam jsou. Také musíte vědět, jak vidí Číňané svět. A to samé třeba v Chicagu. Proto musíte pracovat s lidmi, kteří tyto znalosti mají. I tak narazíte.

Například?

Pracujeme teď na kulturním centru v Petrohradě, které má být hotovo do července. Už teď je jasné, že to nelze stihnout. V té zemi není možné vypočítat přesné datum. V rozvojových zemích neexistují cenové kalkulace, nemají zkušenosti, zvolení data dokončení je pro ně politické rozhodnutí. V Senegalu jsme budovali celou vesnici s místními dělníky, museli jsme neustále improvizovat. To by třeba v Německu bylo nemyslitelné. Tam vše musí být perfektní a předem rozhodnuté, i když se jim nemožnost improvizace prodraží. Berlínské letiště se jim takhle prodražilo třikrát. Německo je pro architekturu vůbec zvláštní zemí. Zajímá ho hledisko kvality a funkčnosti konstrukce, ale už ne hledisko estetiky. Jediné zajímavé město v Německu je Berlín. Němci nemají rádi vlastní města, vlastní architekturu, oni ji ničí.

Zajímá vás práce jiných architektů?

Na samém počátku se mi líbila tradiční lidová architektura. Španělská, severoafriká. Architektura bez architektury, bez definice. Pak se mi líbila modernistická

katalánská architektura, Antonio Gaudí a jeho škola. Gaudí byl génius. Věděl jsem, že nemám takové schopnosti jako on. On byl důkladný řemeslník, každé jeho okno, každý oblouk byl jiný. Nemohl jsem dělat to, co on, byl by to falešný Gaudí. Také když mi nabídli, abych dokončil jeho katedrálu Sagrada Família, samozřejmě jsem odmítl. Naučil jsem se od něj zásadní věc, totiž že je mnohem důležitější měnit se a vyvíjet než být důležitým architektem. Líbily se mi práce Franka Lloyda Wrighta, později Alvara Aalta a Louise Kahna. A poté jsem se vrátil ke studiu klasické architektury. Hadriánova vila, italská renesance, baroko. Mokrát jsem jel do Itálie a říkal tomu výlet za Andreem Palladiem nebo za Michelangelem. Dnes se mi od nikoho nelíbí všechno, jen některé věci od Franka O. Gehryho, od Zady Hahid nebo Normana Fostera. Žádný současný Gaudí nebo Palladio není.

Mluvíte často o konci architektonických hvězd.

Ano, myslím, že tak vloni to definitivně skončilo. Éra velkého jména architekta se překonala, je provinční. Víte, lidé si pamatují maximálně pět jmen. Buď pět nejlepších barcelonských nebo pražských architektů nebo pět evropských architektů nebo pět světových architektů. Slavní architekti jsou dnes příliš drazí, spoustu času tráví propagací vlastní slávy. Když budete chtít projekt od Normana Fostera, zaplatíte za něj třikrát víc než za samotnou stavbu. Architekti kopírují jeden druhého, časopisy jsou toho plné. Myslím si, že je to dekadentní systém.

Co ho tedy nahrazuje?

Architektonická studia a firmy. Projekty často nenesou jméno jednoho člověka. Jako silné právní firmy nebo televizní seriály beze jména režiséra.

Líbí se mi vaše popelníky tady všude kolem, máte k nim všude blízko.

Jsem těžký kuřák. Tyhle popelníčky jsou pro mě skvělé. Jsou malé a elegantní, mám je rád. Kouřím až moc, vím to. Taky špatně spím. Hodně cestuju a stalo se mi to, co pilotům. Mám rozhozený biorytmus. Když jsem byl v Pekingu, nespál jsem celých šest dní. Volal jsem doktorovi, a když jsem se vrátil, jel jsem rovnou do nemocnice. Přitom jsem měl spoustu schůzek. Ale doktor mi dal injekci a já tam usnul na osm hodin. Pracuju moc.